

Ettei unohtuisi.

Sanakirja saattaa helposti olla sanojen hauta. Mikäli se nimittäin sisältää vielä käytäntöä saamattomia sanoja, jotka ovat syntyneet sanakirjaa laadittaessa, ehkä vieraskielisen sanan vaatiessa itselleen vastinetta. Tämä pelko pulpahti usein mieleeni Tekniikan sanaston työn aikana, ja aivan äsken olen saanut todeta, kuinka tuntemattomaksi ammattipiirissä on jäänyt *raina* sellaisen kapean ja pitkän esineen nimenä, jolla ei ole kudusrakennetta: paperiraina ehkä ei niinkään, mutta filmiraina erittäinkin.

Tämä on antanut aiheen poimia mainitun sanaston uumenista joitakin löytöjä ja luomuksia, joiden ei soisi unohtuvan. Esitän niitä satunnaisjärjestyksessä.

Meisti 'stanssi': painaa meistillä, pakottaa meistillä, meistin kaiverus, meistikone, meistipaja, meistinaula (= meistetty naula); meistää, meistäjä; reikämeisti, kuviomeisti, kirjakemeisti jne.

Luotta 'šabloni': luottakaavaus, luottalehti, luottalevy, luottamaalaus, luottapaperi, luottasorvi, leikkauksen luotta, kaavausluotta, jne.

Merkkuri ja *piirturi* 'itsemerkkitseviä mitta- ja rekisteröimiskojeita': ampeerimerkkuri, volttimerkkuri, tehonmerkkuri, säänmerkkuri (tai -piirturi; erona voisi olla esim. se, että piirturi vetää jatkuvan käyrän, merkkuri pistelee pisteitä), ym.

Vanunki 'metallilanka': vanungin vetopenkki, vanunki/aita, -antenni, -aspi, -este, -haka, -harja, -harso, -hila, -kaulavyö (pullonsuussa), -kieli (soittimen), -kierukka, -kimppu, -kudos, -kudosharja, -köysi, -lasi, -lasitiili, -nasta, -naula, -paita (panssaripaita vanungista), -patja, -pihdit, -puola, -ristikko, -sakset, -seula, -silmukka, -silmus (= -aspi), -sydän (käämin), -sydänkela, -sydänkäämi, -teokset, -työt, -vahviste, -valssi, -valssilaitos, -verkko, -vyyhti; sidevanunki. Ajateltakoon, miten paljon raskaammat nämä yhdyssanat olisivat, jos niissä esiintyisi alkuosana 'rautalanka', 'metallilanka' jne.

Säippä 'kiertokanki'.

Vihma, vihmuri, vihmoittaa: vihmoituslaitos, vihmurilaitos, hajuvesivihmuri, vihmuritulppa; kuinka paljon sujuvampia kuin 'sadetus'!

Seve (sepeen): vanunkiseve (vyyhdin synonyymi).

Pinne 'kiinnityspuristin', esim. sähköjohtimen, missä merkityksessä lienee ensin tullut käytäntöön, mutta myös: paperipinne (klemmari) tai vanunkipinne (jos tahdotaan korostaa sen ainesta), sekä hihnapinne (esim. ompelukoneen voimansiirtohihnan liitin).

Sinkilä tunnetaan rakennusalan apuvälineenä, mutta pienikokoisia sinkilöitä, vanunkisinkilöitä käytetään kirjojen nondontaan sinkilöimiskoneessa.

Sokka on koneenosana ym. tunnettu.

Pussisokka sopii paperipussien sulkemiseen.

Aunio, aunioida, eräänlainen puoli-valmiste ja sen tekeminen. Kirvesvarren aunio, likimääräisesti veistetty, aunioitu puukappale, josta tehdään kirvesvarsi.

Massi (pehmeästä nahasta tehty): pussi. Ei vain tupakkamassi, vaan myös esim. kameranmassi, mittauskorjeen massi jne.

Haitta on vanha avaimen esteen nimi lukossa. Sen rinnalla *vaste* soveltuu ilmaisemaan esim. sitä rajoitinta, johon asti puhelimen valitsijan kiekkoa voi (ja pitää) kiertää. Edelleen kirjoituskoneessa rivivasteet, kumiset oven vasteet, missä ovea ei sovi aukaista perille asti, ym.

Sälyt 'matkatavarat'. Käsisälyt, säilösälyt, matkasälyt (jotka seuraavat saman junan sälyosastossa).

Toe 'kala-aita ym. pato'. *Tokeet* 'sattaman merisulku'. *Laivatoe* 'sulkutelakka'.

Viilekkeet 'henkselit', sekä kontin ja repun että housun kantimet.

Kynte 'suorakulman muotoinen kovera profiili': oven kynte kynnyksessä, ikkunan kyntteet.

Perki- 'pohjaan asti': perkipoltettu kalkki vanhastaan tunnettu, perkikehitteä, perkitakoa.

Kieppi 'kaatoliike, heitto'. Kieppi/akseli, -allas, -alusta, -arina, -kehto, -kori, -korivaunu, -kärryt, -laakeri, -laite, nosto- ja k-laite, -lamppu, -lava, -liike, -momentti, -pannu, -purnu, -rengas, -seula, -silta, -tuoli (teatterissa), -varpe (veneessä), -vaunu, -vipu.

Kierä 'ruuviviivan muotoisella hammasruuksella varustettu sylinteri, joka yhdessä *kieräpyörän* kanssa muodostaa kierävaihteen, missä akselit muodostavat (yleensä) 90° kulman keskenään ja vaihdosuhde on suurehko'; *kierä/hammas*, -käyttimet, -njyräsin, -pyörä, -säädin, -vaihte; 'myös muu ruuviviivan muotoinen koneenosa tai kone-elin': *kierä/jousi*, -jäähdytin, -kuljetin, -lajittelija (viljan), -luisu, -nosturi, -pora, -portaati, -puristin (öljyn), -putki, -syöksyrata, -vanunki.

Taajuus 'frekvenssi'. Tämän sanan sijaan on käytetty sanaa 'jaksoluku', joka on aivan yhtä avuton kuin jos 'nopeuden' sijaan sanoisimme 'metriluku'. Kun 'taajuutta' ei tarvita mihinkään muuhun, on täysi syy vihdoinkin luopua vieraiden mallien mukaan tehdystä 'jaksoluvusta' ja ottaa oma, parempi ilmaus sijaan.

Supukka 'suukappale'. Tätä sanaa on eräillä tahoilla vastustettu, syistä jotka pohjautuvat vain ilmeiseen huumorin tajuun puutteeseen. On syytä viitata siihen, miten muissa kielissä 'leikki sijansa saa'. Mitäpä muuta ovat sellaiset kuin englannin female thread 'sisäkierteet' ja male screw 'puttti', vain yhden esimerkin mainitaksemme. Supukka on kaikitenkin paljon sointuvampi ja sujuvampi kuin 'suukappale' tai 'suutin'.

Viitturi 'viisari, osoitin'. Viisari on kielitajulle vastenmielinen, osoitin merkitsisi oikeastaan jotakin karttakepin tapaista. Viittureita on kellossa, mittareissa ym.

Siiirtopaino 'offset'.

Kaatio 'lastausletku'.

Kaadin 'konvertteri'.

Vaste, päitsi haitan synonyymina, myös esim. venttiilinvaste.

Killuva vauhtipyörä 'vain toiselta puolelta laakerin tukema'.

Mallu '(hevosen) kaulapaita (kenties voisi lisätä *mukka* 'kaulanlämmitysputki, -huivi')).

Latta 'pitkä ja litteä': latta/vanunki, -taltta, -ura, -jousi, -kierre, kiila, -kisko, -kupari, -pihdit, -punos, -rauta, -teräs.

Kirjain, esim. A, *kirjasin* esim. kurssiivi, petiitti (valmiina paperilla), *kirjake* 'metallinen leimasin, johon on kaiverrettu kirjaimen peilikuva'.

Vaihe 'faasi': kaksivaiheinen, nelivaiheinen moottori (parempi kuin -tahtinen).

Ulote 'dimensio': kolmiulotteinen, kaksiulotteinen kuvio.

Istukka, myös 'sähkölampun sijoituskohta'; pidin on huono, koska se viittaa

pihteihin. Edelleen: linssin istukka, jou-
sen istukka.

Helake 'rengasmainen sijoituskappale':
esilinssin, keltasuotimen helake; ruuvi-
helake, panentahelake.

Malto 'hedelmän, kasviksen pehmeä
osa': omenan malto, hedelmämalto.

Kuvas 'valonarka aines: levy, filmi,
valokuvauspaperi'.

Vajo-, 'pinnan tasalle vajotettu' (*uppo-*
'upoksiin, s:o. pintaa alemmaksi vajo-
tettu, upotettu'): vajokantaruuvi, vajo-
niitti, vajosinkkaus, vajotuspora, vajo-
tettu raide, vajote.

Tässä yhteydessä voi olla aihetta pa-
lauttaa mieleen, että Tekniikan sanaston
esipuheessa on käsitelty johtoliitteiden
käytön yhdenmukaistamista ja että itse
sanastossa on pyritty johdonmukaisesti
noudattamaan siellä esitettyä järjestel-
mää johdannoksia muodostettaessa.

Edellä esitetty luettelo ei pyri täydellisyys-
teen. Poiminta ei ole aivan helppoa
vain muistinvaraisesti, ja koko sanaston
läpikäyntiin ei aika riitä.

Vilho Setälä.